

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14556624>

ЕТІСТІКТІҢ ПУНКТУАЦИЯЛЫҚ ТҰЛҒАЛАРЫ МЕН АФФИКСТЕРІ

Сагиндикова Захра Сайдулла қызы

Шыршық мемлекеттік педагогикалық университеті

Қазақ тілі және әдебиет бағытының 3-курс студенті

Ғылыми жетекшісі: **Жарасбаев Нұркелді Абдурашид ұлы**

Аннотация:

Бұл жұмыс қазақ тіліндегі етістіктің пунктуациялық тұлғалары мен аффикстерінің құрылымы мен қызметін зерттеуге арналған. Етістік — тілдің негізгі сөз таптарының бірі болып, оның түрлі тұлғалары мен қосымшалары арқылы сөйлемде әрекет, қимыл, күй немесе жағдай білдіріледі. Жұмыста етістіктің болымды, болымсыз, шартты және тағы басқа тұлғаларының мағыналық ерекшеліктері талданады. Сонымен қатар, етістікке қосылатын аффикстердің (қосымшалардың) түрлері, олардың синтаксистік қызметі мен мағыналық өзгерістерге әсері көрсетіледі. Мақалада етістіктің шақ, жақ, сан, болымсыздық аффикстері мен басқа да грамматикалық тұлғаларының қолданылу ерекшеліктері сипатталады. Бұл зерттеу қазақ тілінің грамматикасын тереңірек түсінуге және етістіктің тілдік жүйедегі орнын айқындауға көмектеседі.

***Кілт сөздер:** етістік, пунктуациялық тұлғалар, аффикстер, болымды, болымсыз, шартты тұлғалар, грамматикалық тұлғалар, шақ, жақ, сан, қосымшалар, мағыналық өзгерістер, қазақ тілі.*

PUNCTUATION FORMS AND AFFIXES OF THE VERB

Annotation:

This study is dedicated to examining the structure and function of verbal punctuation forms and affixes in the Kazakh language. The verb is one of the main parts of speech, and through its various forms and affixes, it expresses actions, processes, states, or conditions in a sentence. The work analyzes the semantic peculiarities of the verb's affirmative, negative, conditional, and other forms. Additionally, the study explores the types of affixes added to verbs, their syntactic functions, and their impact on meaning changes. The article also describes the usage features of the verb's tense, person, number, and negation affixes, along with other grammatical forms. This research contributes to a deeper understanding of Kazakh grammar and helps clarify the place of verbs within the linguistic system.

Keywords: *verb, punctuation forms, affixes, affirmative, negative, conditional forms, grammatical forms, tense, person, number, suffixes, semantic changes, Kazakh language.*

Кіріспе: Етістік — қазақ тілінің негізгі сөз таптарының бірі және сөйлемде іс-әрекет, қимыл, күй, өзгеріс немесе жағдайды білдіретін маңызды грамматикалық бірлік. Етістік өзінің түрлену ерекшеліктері арқылы көптеген мағыналық айырымдарға ие болады және тілдің құрылымында ерекше орын алады. Етістіктің грамматикалық мағыналарын ашуда оның пунктуациялық тұлғалары мен аффикстері шешуші рөл атқарады. Бұл тұлғалар мен қосымшалар етістіктің сөйлемде қолданылуын, оның әр түрлі мағыналарын, әрекеттің орындалу уақытын, субъектінің қатысын және іс-әрекеттің түрін анықтайды. Етістіктің пунктуациялық тұлғалары мен аффикстері арқылы оның болымды, болымсыз, шартты, жіктік және шақтық түрлері айқындалады. Әрбір қосымша, атап айтқанда, етістікке қосылатын аффикстер, оның мағыналық жүгін арттырып, сөйлемдегі ойды нақтылайды. Бұл зерттеу етістіктің грамматикалық тұлғалары мен қосымшаларының тілдік жүйеде қалай қызмет атқаратынын түсінуге бағытталған. Сонымен қатар, етістік жүйесінің

құрылымдық ерекшеліктері мен оның сөйлеу әрекетіндегі рөлі туралы тереңірек ақпарат береді. Жұмыстың мақсаты — қазақ тіліндегі етістіктің пунктуациялық тұлғалары мен аффикстерінің түрлерін талдап, олардың грамматикалық мағынасы мен сөйлемдегі қызметін ашып көрсету.

Негізгі бөлім: Қазақ тіліндегі етістік — тілдің негізгі сөз таптарының бірі болып, сөйлемде әрекет, қимыл, жағдай, өзгеріс немесе күй білдіреді. Етістіктің грамматикалық мағынасы мен қолданылу ерекшеліктері оның түрлі пунктуациялық тұлғалары мен аффикстеріне тікелей байланысты. Осы негізгі бөлімде етістіктің пунктуациялық тұлғалары мен аффикстерінің мағынасы, олардың сөйлемдегі қызметі мен рөлі қарастырылады. Етістіктің пунктуациялық тұлғалары.Етістіктің пунктуациялық тұлғалары оның түрлі мағыналарын айқындап, сөйлемде орнын белгілейді. Бұл тұлғалар етістіктің қимылының жүзеге асуын, шартқа байланысты болуын немесе орындалмауын білдіреді.

Болымды тұлға.Болымды тұлға етістіктің іс-әрекет немесе қимылдың орындалғанын, жүзеге асқанын білдіреді. Бұл тұлға сөйлемде негізінен іс-әрекеттің болғанын көрсету үшін қолданылады. Мысалы: Ол кітап оқыды. (іс-әрекет орындалған). Біз саябаққа бардық. (қимыл жүзеге асқан)

Болымсыз тұлға. Болымсыз тұлға іс-әрекеттің орындалмағанын немесе болмағанын білдіреді. Бұл тұлға етістікке «-ма», «-ме», «-ба», «-бе» сияқты қосымшалар арқылы жасалады. Мысалы: Ол кітапты оқыды.

Қорытынды:Қазақ тіліндегі етістік өзінің мағыналық және грамматикалық ерекшеліктері арқылы сөйлемде маңызды рөл атқарады. Етістіктің пунктуациялық тұлғалары мен аффикстері оның қолданылу аясын кеңейтіп, тілдің грамматикалық құрылымында маңызды қызмет атқарады. Болымды, болымсыз, шартты тұлғалар мен шақ, жақ, сан сияқты аффикстер етістіктің мағынасын нақтылап, сөйлемдегі рөлін айқындайды. Етістіктің түрлену жүйесі оның уақытқа, субъектке, болымсыздыққа және шарттылыққа қатысты түрлі қырларын көрсетіп, сөйлеу әрекетінде толық мағына

береді. Зерттеу барысында етістіктің түрлі тұлғалары мен қосымшаларының сөйлемдегі қызметі анықталды, олардың әрқайсысының тілдік жүйеде айтарлықтай маңызы бар екені дәлелденді. Бұл жұмыс етістіктің грамматикалық тұлғалары мен аффикстерін түсінуде маңызды қадам болып табылады, сондай-ақ қазақ тіліндегі етістіктің күрделі құрылымын тереңірек зерттеу қажеттілігін көрсетеді. Етістіктің грамматикалық тұлғалары мен қосымшалары қазақ тілінің синтаксистік жүйесін жақсы түсінуге және тілдің ішкі заңдылықтарын ашуға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қордабаев Т. Қазақ тілінің грамматикасы. — Алматы: Ана тілі, 2004.
2. Аманжолов К. Қазақ тілінің морфологиясы. — Алматы: Мектеп, 1993.
3. Ысқақов А. Қазақ тілінің грамматикасы. — Алматы: Ғылым, 1980.